

Ute på kulturforskningens bakgårdar

BILLY EHN är professor i etnologi vid Umeå universitet. Hans senaste bok är *Kulturanalytiska verktyg* (2012), tillsammans med Orvar Löfgren.

ORVAR LÖFGREN är professor i emeritus i etnologi vid institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. För närvarande arbetar han med *kulturanalys av hem, medier och konsumtion*. Senaste boken är *Managing Overflow in Affluent Societies* (2012), tillsammans med Barbara Czarniawska.

i kulturforskningen trampas breda stigar upp där discipliner möts och välbekanta idéer trängs. Men hur ser det ut på ställen som hamnar vid sidan om? Vi börjar med en av de mest trafikerade korsningarna, för att sedan söka upp ensligare ställen.

Att gång på gång läsa om en värld stadd i konstant förändring, där allt fast förflyktigas och ingenting förblir detsamma, kan skapa en viss matthet. I denna förföriska berättartradition beskrivs dagens samhälle ofta i termer av en ständigt ökande individualism och fragmentering av sociala världar. Traditionella gemenskaper och delade föreställningsvärldar löses upp, klass och andra former för kollektivism ersätts av en brokig mängd livsstilar.

Det är uppenbart att scenarier som dessa fångar tendenser i samtiden, men de innebär även starka överdrifter och svepande generaliseringar, som ofta återfinns i den knepiga genre som kan kallas "Vart är samhället på väg?" För vem och var, när och hur, stämmer sådana diagnoser av det västerländska samhället?

Länge har kultur- och samhällsforskare liksom medierna betonat det dramatiska och iögonenfallande i tillvaron. Vad skulle hända om vi i stället lämnade strålkastarljuset och gav oss ut på kulturforskningens bakgårdar för att leta efter det som hamnat i skuggan? Där möter vi kanske många av de små oreflekterade praktiker som i all sin skenbara obetydlighet "gör samhället möjligt" som Georg Simmel (1910) en gång uttryckte det.

På dessa bakgårdar finner vi mycket av vad kulturhistorikern Fernand Braudel en gång kallade "la longue durée", underströmmarna av stark kontinuitet i historien. Därför bör vi pröva att vända blicken mot de processer som skapar varaktighet i människors vardag. Slående många livsformer och kulturella fenomen visar faktiskt en påfallande överlevnadsförmåga. Här krävs ett historiskt perspektiv i nutidsanalysen.

Då finner man till exempel att människors dygnsrytm, arbetspendlande, hemaktiviteter och sociala kontaktnät uppvisar mycket större stabilitet än väntat. Vardagslunken har en förbluffande seghet. För att förklara detta krävs en bred analys av de både stora och små samhällsprocesser som oupphörligt reproducerar status quo. Vad är det som händer när ingenting tycks ske?

Problemet med alla dessa vardagliga händelseförlopp är att de ofta inte ter sig lika spännande som mer händelserika förändringar. Ett sådant synsätt missar den centrala roll som det alldagliga har för att återskapa eller utmana ojämlikheter baserade på till exempel klass, genus och etnicitet. Makten trivs bra i situationer där den inte ifrågasätts.

Därför finns det all anledning att ge sig ut och leta i olika skrymslen efter det som inte låter sig fångas i väletablerade kategorier. Mycket av det bara anas eller skymtar i ögonvrån – känslor, stämningar och tankar som glimtar förbi eller mer eller mindre systematiskt ignoreras. En sådan kulturforskning kräver nya begrepp, metoder och material.

Under arbetet med en metodhandbok för studiet av det alldagliga (Ehn & Löfgren 2012) slogs vi av i vilken hög grad det skapas kreativa tvärvetenskapliga möten på detta fält. Här delar man ett gemensamt intresse för att undersöka det som blivit så självklart att det ofta är svårt att sätta ord på. Olika teoretiska strömningar korsar varandra, som postfenomenologi, praxeologi och "actor-network theory" (ANT). Hit hör också "non-representational theory" med sitt intresse för vardagens dynamik.

Det är särskilt tre saker som förenar dessa teorier. För det första en inriktning på vad människor gör och känner som lyf-

ter fram kroppen och sinnena. För det andra betonas hur den omgivande miljön och de fysiska tingena är medaktörer i sociala aktiviteter. För det tredje analyseras kultur som upprepade handlingar i vardagens myller av verksamheter, snarare än som logiska system av koder och symboler.

Dessa idéer är typiska för "non-representational theory", som har utvecklats inom kulturgeografi av bland andra Nigel Thrift (2008). Det "icke-representationella" syftar på det ordlösa i mänskliga handlingar. Språk och andra representationer är förstas fortfarande viktiga, men nu vill man gå vidare, mot mer undanskymda företeelser. Det innebär att det snarare handlar om en "more-than-representational theory".

En konkret tillämpning av detta perspektiv är antropologen Phillip Vanninis mobilitetsstudie av färjetrafik mellan öarna på Kanadas västkust, *Ferry Tales* (2012). Den handlar om hur kroppar tar plats, hur utrymmena på färjorna utnyttjas med hjälp av olika föremål och tekniker, hur människor äter, sover, pratar och leker, likaså hur de skapar sina egna rutiner och ritualer mitt i denna allmänna transportmiljö. Undersökningen visar också hur abstrakta begrepp som tid och plats blir verksamma genom fysiska rörelser.

Det är på många sätt sedvanlig etnografi och kulturanalys av samtal, ting och handlingar, men också något mer. Vanninis teoretiska utgångspunkter ger honom redskap för att studera det som inte sägs och det som sker i det fördolda, som känslor, fantasier och dagdrömmar. Hur uppfattar folk varandra ombord och vilken betydelse har vattnet, vädret och landskapet för upplevelsen av transporten? Vannini skildrar färjeresandet som en konst

där det gäller att lära sig att passa tider, välja rätt fartyg på de olika rutterna, fördriva väntan och kommunicera med andra passagerare.

Det öppna sökandet i den här formen av kulturforskning innebär att det inte är regler och strukturer som främst fångar intresset, utan det oförutsägbara i tillvarons flöden av händelser där människor oavbrutet lär sig olika färdigheter och formar nya vanor. Trots alla rutiner som vardagen består av rymmer den även en ständig improvisation. Därför är den något som om och om igen måste upptäckas och beskrivas med hjälp av skiftande metoder – även sådana som används utanför akademien.

Inom flera av de forskningsinriktningar vi nämnt är det nämligen slående hur man gärna inspireras av konstnärlig verksamhet och forskning som en alternativ form av kunskapssökande, till exempel genom dans, installationer och performans. Konstnärernas uppgift att ifrågasätta konventioner, pröva egna vägar och spränga ramarna gör deras metodologi mer kaotisk och mystisk än forskarnas – även när den är som mest handgriplig. Deras speciella kombination av lössläpplighet och hantverksmässig skicklighet innebär att lämna det vedertagna och ge sig ut i det okända. Den otryggheten kanske inte alla kulturforskare eftersträvar – kunskapssökandet är redan tillräckligt osäkert. Men om den ger tillfällen att hitta nya infallsvinklar är den värd att konfrontera.

När man som kulturforskare söker upp

övervuxna bakgårdar och letar bland bråten, som bara fått ligga där och bli alltmer osynlig, möter man paradoxen att det är just i studiet av det alldagliga som behovet av analytisk förnyelse blir uppenbart. Då kan lustfyllda tvärvetenskapliga dialoger uppstå kring viljan att överraska sig själv och andra med hjälp av oväntade ingångar, annorlunda material och metodologiska experiment.

REFERENSER

- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, 2012. *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups.
- Simmel, Georg, 1910/1991. *Hur är samhället möjligt? Och andra essäer*. Göteborg: Korpen.
- Thrift, Nigel, 2008. *Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vannini, Phillip, 2012. *Ferry Tales: Mobility, Place, and Time on Canada's West Coast*. London: Routledge.

SUMMARY

In the backyards of cultural research

In contemporary cultural studies there has been a marked focus on a modern world in flux and transformation. Life is often depicted in terms of an ever-increasing individualism and a constant fragmentation of social life and old collectives. This paper takes a critical look at this genre. What kinds of processes that create stability and continuity in people's lives are overlooked or ignored? How can we develop interdisciplinary perspectives to capture such undercurrents in society, for example seemingly trivial everyday routines?